

Antik yunan felsefesinden kesitler

Merve SÜRÜCÜ¹

Özet

Bu çalışma, Antik-Yunan'da felsefi düşüncesini başlattığı kabul edilen Pre-Sokratik filozofların temel yaklaşımlarının ana hatlarıyla tanıtılmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevede Miletos Okulu, Pythagorasçılık ve Herakleitos'un düşünceleri serimlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Arkhe, Apeiron, Kosmos, Ruh göçü, Logos.

Some parts of Ancient Greek philosophy

Abstract

This study aims to present Pre-Sokratik phylosophers' – that are known to be the beginners of the phylosophical thinking – main approaches . In this picture, it's lied that School of Miletos, the idea of Phythagoras and Herakleitos.

Keywords: Arche, Apeiron, Cosmos, Reincarnation, Logos.

*İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans projesinden derlenmiştir.

Giriş

Kurumlarca, öğretmen- öğrenci ilişkisi ile yahut filozoflarca, filozof-takipçi birlikteliği ve sadakati ile husule gelen, felsefe çalışmalarının gelişimini gözler önüne sermek maksadı; projenin oluşmasını sağlayan her paragrafta kendini hissettirmektedir. Bu hisler dikkate alınarak söylenmelidir ki, felsefenin tarih içerisinde yer alan bu kısmı; gelecekteki felsefe çalışmalarına – tarih içinde mevcudiyet gösterebilmeleri bakımından- önderlik etmiştir. Bu önderlik sayesinde ise; felsefe tarihinin geçmişi, geleceği için öğretmenlik vazifesini üstlenmiş görünmektedir. Bu bakımdan felsefe; tarih içinde her yüz yılın, her yüz yıla bir şeyler öğrettiği yahut kazandırdığı prensibi ile, gelişebildiği için; öğretme-öğrenme süreci onun dört bir yanını kuşatmıştır.

Anlaşıyor ki; felsefenin ilk ve baş köşesine uzanmış olan, antik yunandaki çalışmalar; kürsüsünde ders veren bir öğretmeni andırmaktadır. Onun sesi, en uzaktakilere yetişir; eli, arka sıradaki öğrencilerine kadar erişir. Eğer tarih, bir "dünya mahkemesi" ise; felsefe tarihi de, bir dünya muhakemesi sayılabilir. Olguların tarihi, artarda gelmeleri bakımından, neden-sonuç zincirinde anlaşılabilirlik kazanır ve böylelikle; olan, bitenden dersler çıkarır (olmakta olan, bitmekte olandan

¹ Öğr. Gör. Merve SÜRÜCÜ, İstanbul Aydın Üniversitesi ABMYO Turizm ve Rehberlik Programı, mervesurucu@aydin.edu.tr

dersler çıkarır da denebilir.). Oysa ki felsefe, neden-sonuç ilişkisinin biyolojik annesidir; bu durumda ise felsefeyi tarih içinde birbirine bağlayacak olan, muhakeme zinciridir. Ve burada da; olan, bitenden ders alır; ama buna sebep, artarda gelmeler değildir, muhakemelerdir. Çünkü felsefede, tez, antitezini arar; olgularda ise, sonuçlar nedenlerine ağılar. Ağlayanın, olacaklar karşısında eli kolu bağlıdır. Arayan ise, ta ki bulana kadar, yeni ufuklara yelken açar.

Miletos okulu

Uzay içinde Dünya'nın yerini ve önemini anlamlandırma çabası, bilime ait; Dünya içinde insanın yerini ve ereğini anlamlandırma çabası ise felsefeye aittir şeklindeki bir kabul, Antik çağ sınırları içinde geçerli olmayacaktır. Çünkü antik dönem denildiğinde; tüm bu anlamlandırma çabalarının "felsefe" başlığı altında gerçekleştirilmeye çalışıldığını görmekteyiz. Antik dünyanın düşünce, gözlem ve araştırmaya yönelik tüm yapıp etmeleri için; "Eski Yunanca'da bilim kelimesini karşılayacak tek bir kelime yoktu.", hatta "Bilimsel olarak nitelenebilecek faaliyetler; felsefe, episteme, theoria ve peri physeos historia kelimeleri ile ifade edilebilmekteydi." (Ural, 2000)

İşte sırf bu sebeptir ki Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes ilk antik yunan felsefe okulu Miletos'un mensubu olarak filozof; Aristoteles'in hitabıyla ise "doğa düşünürü" (Aristoteles, 2001) -"fizikçi" (Aster, 2000) sayılmış ve tarihin ön sıralarında yerlerini almışlardır. Mitolojik evren tasavvurunun akli yöntemlerle efsununu kaybettiği; fakat mitolojik imgelerin akılcı açıklamaların içerisine zaman zaman sızabildiği bir çağ... Gizemlerden alınan ilhamın bertaraf edilemediği, en keskin uslamaların gerçekleştirildiği an bile Musalardan umudun hiç kesilmediği; mitlerin ihtişamından tam manasıyla arınılamamış fakat, bir o kadar da duyulara bağlı kalınmaya çalışılmış bir felsefi geleneğin milattan önceki yankısı. Antikçağ felsefe okullarından ilki olarak karşımıza çıkan Miletos; Thales'in yönetimindedir. Thales'in kuramını, bu kurumdaki diğer önderler birer adım ileriye götürmüşlerdir. Antik felsefenin, şuna dek süren hatta daha da sürecek olan yankısının sebebi, artarda sıralanan ve sıralanırken de durmaksızın bir öncekiyle uyum içinde olmayı becerebilen seslerinin meydana getirdiği melodiyi, günümüze; yankısı bile olsa; taşıyabilmesini sağlamış olan ilk sesleridir.

Thales ilk felsefi tınılardan biri olmakla birlikte, aynı zamanda yedi bilgiler olarak bilinen ahlakçı ve siyasetçi kümenin de içinde yer almaktadır. Varolanların ilk, ana maddesinin ne olduğu üzerine geliştirmiş olduğu teori, gerçekten de çağdaşlarının ve ardıllarının "neden" ve "oluş" problemlerine eğilmelerine önyak olacaktır. Thales, her şeyin sebebi olarak, ilk madde tanımlamasında bulunmuştur ve bu ilk maddeyi "su" olarak belirlemiştir. Her şeyin sudan doğduğu ve tekrar suya döneceği, varsayımı ile suya canlılık atfedilmiştir; çünkü her şey su ile doluyorsa ve "su" şeylerin canıysa; demek oluyor ki her şey canlıdır da. "Her şey tanrılarla doludur" (Kranz,1994) sözü ise "su"ya yüklemiş olduğu tanrısallığın ifadesidir. "Ruhun ölümsüz olduğunu ilk bildiren" (Timuçin,2000) Thales, aslında suyun ölümsüzlüğünü vurgulamıştır; çünkü her şeye can veren sudur.

Miletos okulunun diğer önderi olarak bilinen Anaksimandros, "oluş" problemine kattığı detay ve sınırsız, sonsuz hatta bir o kadar da bilinemez olan "arkhe" fikri ile farklı bir köken araştırmasına girişmiştir. O, her şeyin kendisinden zuhur ettiği ilk nedenin maddi bir yapıda olmadığını, "tanımı olmayan, çerçevesizdirilemeyen, sınırı olmayan anlamına gelen" (Ural,2000) *apeiron* kavramı ile ispatlamaya çalışmıştır. *Apeiron*'dan ilk olarak birbirine zıt olan sıcak ve soğuk çıkagelmiştir. Soğuktan ise katı ve sıvı meydana gelmiştir. Bu zıtlıklar sınırsız olan "apeiron"dan oluşmuş ilk sınırlı şeylerdir. Ve bu zıtlıkların birbirinden ayrılıp tekrar birbirlerine dönmesi sonucunda ortaya çıkan hareket, "oluş"un ta kendisidir. Silindir biçiminde tasvir edilen dünya, boşlukta süzül-

mektedir. Oysa ki Thales’de; dünya tepsi biçiminde tasarlanıp, suda yüzdürülmüştür. Anaksimandros, yarattığı kurgusu sayesinde mitolojiden biraz daha uzaklaşmayı başarmış ve çizmiş olduğu kosmos temalı tabloda, hayal gücü ile değil akıl gücü ile açıklanabilir kavramlara yer vermiştir.

Anaksimenes, Miletos okulunun son temsilcisi olmakla beraber, Anaksimandros’un öğrencisidir. Thales ve Anaksimandros’un çalışmaları sayesinde kosmosa , (kelimenin tam anlamıyla) yeni bir soluk getirmiştir. Anaksimenes’de dünya tepsi biçiminde farz edilip , ‘‘hava’’da yüzdürülmektedir. Hava her şeyi çepeçevre saran bir unsur olmakla birlikte maddi bir yapıdadır. Havanın seyrelmesi ve yoğunlaşması ile oluş açıklığı kavuşturulmuştur. Hava seyreltiğinde ateş; yoğunlaştığında rüzgar, ve gitgide daha da yoğunlaşarak bulut, su, toprak meydana gelir. Arkhe olarak kabul ettiği hava, görünmez haldedir. ‘‘Görülebilir hale gelmesi , ısınması ve soğuması sayesinde olur.’’(Ural, 2000) Evren oluşumunu havaya borçlu olduğu gibi, insan da var oluşunu bir çeşit soluk, hava sayılacak olan ruhuna borçludur. İlk-prensibin ve oluşun araştırmasının yapıldığı Milet okulu, Perslerin istilası sonucu yaşamını yitirmişse de; evrenin sistemli bir biçimde açıklığı kavuşturulması hususundaki hırsı sayesinde, kurulacak olan diğer okullara feyiz olmaktan kurtulamamış ve küllerinden hep yeniden, farklı bir biçimde inşa edile gelmiştir.

Daha Hesiodos zamanında, insanın yaratılışı sorunu karşısında gidimli açıklamalara olan açlığın çanları çalınmaya başlanmıştır. Homeros’un üstün körü bahsettiği mit kahramanlarını ele alan Hesiodos olmuştur, ‘‘Prometheus’tan ilk söz eden o olmuştur.’’(Eliade,2001) , ‘‘Hesiodos’un Tanrıların jenealojisinden yani soy sopundan anladığı, birbirini izleyen bir dizi dünyaya getirme olgusudur. Dünyaya getirme olgusu ona göre varolmanın ideal biçimidir.’’(Eliade, 2001). Thales ile başladığı öne sürülen, varlık ve oluşu açıklığı kavuşturmaya yönelik bir felsefe geleneğinin; yol alabilmesi için gerekli olan başlangıç noktası, imgelemin hükümlerindeki mitoloji dünyasıdır. Dünyaya gelmelerin yahut oluş sürecinin, aklın buyruğu ile açıklanmaya başlaması sayesinde; insan figürlü tanrıların itici yahut yaratıcı güç olarak sayılmasından vazgeçilmiştir. Mitolojiden, kimi zaman istifade edilmiş olması, onun eleştiri oklarına hedef olmasının önüne geçememiştir; sessiz olan ve zaman alan yıkımı böylelikle gerçekleşmiştir.

Pythagorasçılık

Pythagoras, Samos doğumlu olup; Yunan kolonilerinden Kroton’a yerleşmiş bir şeyhdir. Onun kaideli bir yaşayışı salık veren, *orphik* esintili tarikatının önderi yahut piri olması ile kentten kente yayılan ünü takdire şayandır. Yunan düşün dünyasının evren tasavvurunda rastlanılan, dairesel hareket bahsi; hatta Herakleitos’da evrenin döngüsünün izahı için tasarlanmış ‘‘Çemberin çevresinde başlangıç ve son ortaktır.’’(Herakleitos, 2005) ifadesi; Pythagorasçılıkta yenilenerek yinelenmiştir. ‘‘Kozmik hareketin öncesiz sonrasız çemberine şimdi insan ruhunun tunçtan, hiç şaşmayan bir kanuna uyarak çeşitli insan ve hayvan şekillerinden geçerek aynı şekle dönüşünün çemberini karşılık kuruyor’’(Kranz, 1994) ; işte *Ruh göçü* olarak karşımıza çıkan bu tabloda, ruhun geçireceği evrimlerin; yine ruhun temizliği ile daha kolay atlatılabileceği bildirilmiştir. Nefsin kontrol altında tutulması, iyi bir yaşam sürebilmenin başlıca şartlarından. Bedenden bedene geçen ruh, devamlı olarak hayattadır; fakat burada önemli olan onun ne şekilde ve hangi şekilde hayatta kaldığıdır. Geçmişte yapılan hatalar, ruhun yeni konağında kendini gösterecektir. Bu sebeple atasını pişirip yemek istemeyen kişi, mutfağında eti yasak etmelidir. Pythagorasçıların beslenme şekline kadar yansıyan ve ruhun bir kuş misali göçüp, nereye tüneyeceği kestirilemeyen gezintisi; onları, insanoğlunun kılıktan kılığa girebileceğine inanmak zorunda bırakmıştır. Bu yüzden, nefsanî durumlardan uzak kalarak yaşamayı tercih etmiş bir topluluktur.

Orphik gelenekte; Tanrı Dyonisos için düzenlenen “şarap fıçısı” bayramlarında, sarhoş olarak kendinden geçme hali kutsal sayılmış ve Dyonisos ile birleşmenin böylelikle mümkün olabileceği ileri sürülmüştür. Hem ölümü hem yaşamı simgeleyen Dyonisos’a inananlar; ruhları sürekli farklı bir bedenden fıskıracak olsa da; onun gibi önce ölüp sonra dirilen bir yaşantı süreceklerdir. Herakleitos, yapılan bu kutlamaları sapkınlık olarak değerlendirmiştir ve onları Dyonisos’un barındırdığı karşıtlığı anlamamakla suçlamıştır. “Domuzlar temiz su yerine pis sudan hoşlanırlar” (Herakleitos, 2005) diyerek bu arınma etkinliklerini insani yaşayışa uygun bulmamıştır. Pythagorasçıların ruh göçü kabulleri, orphik geleneğin esintilerini barındırır. Ruhun göçeceği bedenlerin mertebesi, artar ya da azalır; bu durumun belirleyicisi geçmiş yaşantılardır. “İyi ve temiz bir ruh yüksek bir bedene göç eder.”, “Pisagorcuların amacı; insanın kendisini, beden ve ruh göçüne köle olmaktan kurtarmaktır. İnsan ne denli kötü ve günahkar bir yaşam sürerse, öldükten sonra ruhunun aşağılayıcı bir hayvan bedenine girme olasılığı o denli yüksek olur.”, “Ruhun arınması ve bedenden ayrı bir yaşama ulaşabilmesi için bilim ve sanattan yararlanılır.” (Kranz, 1994). Pythagorasçılarının bilimi matematik, sanatı ise musiki olarak anılabilir. Onlar, müzikteki matematiksel oranları keşfetmişlerdir; bu keşif neticesinde ise matematiksel oranların evrende hüküm sürdüğüne inanarak, evrenin sayısal gizemlerine açıklık getirmeye çalışmışlardır. Şeylerin ilkesi sayıdır ve sayıların öğeleri ise sınırlı olmak bakımından *tek*, sınırsız olmak bakımından *çift* şeklinde belirtilmiştir. Böylelikle sayıların öğesi, evrendeki şeylerin öğesi olacaktır; şöyle ki, Tek ve çift olan bu iki öğeden *bir olan* zuhur eder ve *bir olan*’dan, *sayı* meydana gelir; sayılar ise evreni oluştururlar, bu esnada uyum doğar ve doğanın uyumu aslında, sayıların uyumundan ileri gelir. Bu durum tam bir esrar perdesidir; Pythagorasçılar bu perdeyi kaldırıp evrendeki uyumun sebebinin görebilmişlerdir. “Böylece tüm diğer şeylerin doğaları bakımından sayılara benzer görünmesi, sayıların ise kendilerine doğanın bütününde ilk şeyler olarak görünmelerinden dolayı Pythagorasçılar sayıların öğelerinin, her şeyin öğeleri olduğunu ve bütün göğün bir ahenk ve sayı olduğunu düşünmüşlerdir.” (Aristoteles, 1996). Onların, evrendeki oluşun ve bu oluş esnasındaki uyumun, sebebi olarak gördükleri sayılar; tam sayılardır. Çünkü Pythagorasçılar sayıları; geometrik şekillere bağlı kalarak, somut bir şekilde ele almışlardır; yani onların sayılarının evrende olup biten şeylere karşılık gelebilmesi için, aynı zamanda betimlenebilir ve canlandırılabilir olması gereklidir. “Beş sayısının evliliğe karşılık gelmesinin sebebi bir tekle bir çiftin yan yana getirilmesi.” (Timuçin, 2000) ile açıklanmıştır; oysa ki irrasyonel sayıların geometrik düzlemdeki açıklamasını verememişlerdir. Karekök yahut kesir devreye girdiği vakit, işler biraz karışmıştır ve *sonsuz küçük* kavramını yaratmışlar, bunun sonunda ise bir uyuma ulaşacaklarına inanmayı sürdürmüşlerdir.

Pythagorasçıları, enstrüman telinin uzunluğu ile enstrümanın çıkardığı ses arasında bağlantı olduğu fikri; göksel cisimler arasındaki uzaklığın, onların devinimleri neticesinde çıkardıkları sesler ile ilişkili olabileceği düşüncesine itmiştir. Müziğin uyumu, evrenin her köşesinde kendisini açığa vurmayı başardığı için; gökteki cisimlerin, birbirlerine olan uzaklıkları ve meydana getirdikleri hareketleri ile orantılı sesler çıkardıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca *yer*, diğer yıldızların arasında bulunduğu gibi, onlarla birlikte dönmektedir. Pythagoras öğretisine bağlı kalarak açıklamaya çalıştıkları gökler kuramı; *karşı yer* kabulünü zorunlu kılmıştır. Çünkü *yerle* bir arada anılan diğer yıldızlar, toplamda 9 adetteler; oysaki bu mükemmellikten, yetkinlikten uzak bir durumdu; yetkinliği, mükemmelliği temsil edebilecek adet 10 idi. Evrenin harmoniasının ispatını yapabilmek için, kalan 1 birimlik eksikliği karşılamak üzere *karşı yeri* icat etmişlerdir. Böylelikle gök cisimleri, harmonia yasasının tam ve kusursuz niceliğini yansıtabilmiştir.

Pythagorasçılar, kendi yaşantılarını, tasarılarının hizmetine sundukları gibi; evreni de aynı hizmeti sağlayacak doğrultuda betimlemişlerdir. Kendi yaşayışları ile mükemmelliği yakalamaya ve sonunda bedenlerinin hapisanesinden kurtulmaya çalışan Pythagorasçılar; insani mükemmelliği, ruhun özgürleşmesinde görmüşlerdir. Evrenin mükemmelliğini ise, gökteki cisimlerin niceliğinde aramışlar ve bulmuşlardır. Yer-altı alemin yetkinliği, ruh göçünün niteliği ile; yer-üstü alemin yetkinliği gök cisimlerinin niceliği ile oranlandırılmıştır.

Herakleitos'un kosmos'undaki logos vurgusu

Herakleitos, hakikatin yolunun bir olması ile birlikte; iki farklı istikametinden bahseder. Yol tektir, fakat çift yönlüdür. "Yukarı" ve "Aşağı" istikametleri olan bu yolda; oluş ve bozulmuş meydana gelir. Meydana gelme ve yok olmanın asla sonlanmaması ile yasanın ta kendisi. Kosmos'u "daima belli ölçülere göre yanan, belli ölçülere göre sönen ezeli ve ebedi ateş"(Herakleitos, 2005) olarak zikretmiştir. Ateş, sırasıyla, havaya, suya ve toprağa dönüşerek aşağı yolu takip etmiş olur. Ama ardından toprak ,sırasıyla, su, hava ve ateşe dönüşerek yukarı yola giden merhalelerden geçer. İşte bu gidip gelmeler bir düzen içinde, düzenin sınırlarını aşmadan gerçekleşirler. İlkeye tabii olan söz konusu süreç içerisinde, nesnelere oluşur ve bozulurlar; sürekli bir devinim içindedirler böylelikle. Nesnelere, kosmosun değişmeyen düzeni içerisinde, sürekli değişerek yer alırlar.

Hakikati görebilmek zor bir iştir, onu görebilmek için; kosmosun bağlı olduğu, asla dışına taşmadığı düzeni yani "logos"u anlamak gerekir. Herakleitos, kendisinin görebildiğine emin olduğu bu hakikati, insanlara anlatmaya çalışmışsa da; çoğu insanın onun sözlerini işitemeyeceğini, işitemediği içinde kavrayamayacağını kabul etmiştir. Çoğunluğu oluşturmakta olan bu insanların işitememesi, Herakleitos'un kısık sesle konuşmasından dolayı değil, onların kulaklarını tıkamış olmalarından ileri gelir. Çünkü bu insanlar toprağa gömdükleri kafalarını çıkarabilirdi , her şeyde ortak olan "logos"u zaten görebileceklerdi. Uykuda halde saydığı bu insanlar için ; "Uykuda olmayanlar için tek ve ortak bir kosmos vardır. Uykuda olanlar ise kendi özel dünyalarına kapanırlar."(Herakleitos, 2005) sözlerini sarf etmiştir. Uyanık olanlar, bilge olan kosmos hakkında bilgi sahibi oldukları için, bilgeliklerini *altından* bir taç şeklinde başlarının üzerinde taşırlar. Uyuyanlar ise zavallılıklarının farkında olmaksızın *samanlıkta* karnını doyuran *eşekler* gibidir ve "Eşekler samanı altına tercih eder."(Herakleitos, 2005). Bilgeliklerin kıymet görmesi için belki de cahillerin olması gerekir; çünkü kosmosda her şey kendini karşıtıyla birlikte açıklığa kavuşturabilir. Hakikat olarak nitelenen; logos ya da düzen tek olduğu için ,karşıtı bulunmadığı için, hem ezeli hem de ebedidir; onun anlaşılması da bir olmasından dolayı güçleşmektedir. Kosmos'da her şey, karşıtıdan dolayı maruz kaldığı gerilim neticesinde var olabilir; oysa ki hakikat ezeli ve ebedi olmasını kendi başına var olabilmesine borçludur, onun var olabilmek için yaslanmaya gerek duyacağı bir karşıta ihtiyacı yoktur. Diğer şeylerin bilgisini edinirken kullandığımız, şeyleri karşıtı ile kavrama yöntemimiz, hakikate ilişkin çabamızda geçerli olmayacaktır. Onu kavrayabilmemiz için kendi ruhumuzun derinliklerinde araştırma yapmamız gerekecektir. Bedenimize esir etmediğimiz bir ruha sahipsek, kosmosdaki ateşin benzerinin içimizde saklı olduğunu göreceğiz ve onu canlı tutmaya çalışacağız.

Herakleitos "Yasa, Bir'in kararına uymaktır." der. Kosmos, logos tarafından çizilmiş sınırlarına ilelebet bağlı kalacaktır; fakat ya insan? İnsan "Densizlik"i ile baş edebilecek midir? Herakleitos için; Kosmos'da geçerli olan ve karşıtların birbirlerini var edebilmeleri için yine birbirleri ile yaptıkları *savaş* olduğu gibi; ruh ile beden arzulaları arasında yaşanan bir *savaş* daha vardır. Ruhun ölmemesi için bu savaşı sürdürmesi, diri tutması gereklidir; eğer ruh, beden isteklerine karşı açtığı savaşta pes ederse bozulmaya mahkûm olacaktır; onun bozulmadan var olabilmesi için savaşın gerginliğini sürekli yaşaması, hissetmesi gerekir. Bozulmaya başlayan ruh, *nemlenmeye* başlar;

Antik Yunan felsefesinden kesitler

çünkü Herakleitos'ta ruh *ateş* gibi *kuru ve sıcak* kalmalıdır. Kozmik nesnelere olduğu şekliyle; *suya dönüşen toprağa dönüşür* ve bozulmuş olur, ruh da bunun gibidir; ruhun *nemlenmeye* başlaması demek, *suya dönüşeceği* anlamına gelir ve bu da *ölçünün, düzenin, logosun* dışına çıkmak ve köleleşmek olur. Herakleitos, uyuyan insanları bu sebepten suçlar; çünkü onlar kosmosun düzeninden pay aldıklarını bilmezler ve bu bilinçsizliklerinden dolayı "sürünen"den farksızdırlar.

"Ahmak insanlar her söz karşısında şaşırmaı sever" (Herakleitos, 2005) bu durumda, ahmak olmamak için; *ölçüye* şaşmamak gerekir. Ölçüye şaşmamak için, ölçüyü tanımak gerekir. Ölçüyü tanımak ise, uyanık olmaktır. Uyanık olmak da bilgi sahibi olmaktan geçer. Herakleitos için bilgelik, her şeyi bilmek değil; her şeyi yöneten şeyi bilmektir; yani kosmosun yasasına vakıf olmaktır. Bu ise evreni sorgulamak ve araştırmakla mümkün olabilir. Bir ırmağı tanımak için; o ırmağı, o ırmak yapan şeyi bilmek gerekir; onu tanımak için sularına bakmak aldanmak olur, çünkü suları durmadan değişir; halbuki ırmağın yatağının sahip olduğu, gelip geçen suların akmasını sağlayan, düzen değişmeden kalır. Herakleitos'a göre bilge kişi doğanın *gizlemeye* çalıştığı hakikatini, *inanç* ile arar. İşte uyanık olmak; kosmosun düzeninin gizli yapısını, inanç ve saf ruh yardımıyla kırmaya çalışmaktır. Böylesine bir seferberlik karşısında uyuya kalmak, Herakleitos için tam bir *barbarlıktır*.

Kaynaklar

Aristoteles, (2001), Fizik, Çev: Saffet Babür, Yapı Kredi Yayınları, 975-363-634-2

Aristoteles, (1996), Metafizik, Çev: Ahmet Arslan, Sosyal Yayınlar

Aster, E. V. , (2000), İlkçağ Ve Ortaçağ Felsefe Tarihi, Çev: Vural Okur, İm Yayın Tasarım, 975-7270-09-1

Eliade, M., (2001), Mitlerin Özellikleri, Çev: Sema Rifat, Om yayınevi, 975-6827-61-0

Herakleitos, (2005), Fragmanlar, Çev: Cengiz Çakmak, Kabalcı Yayınevi, 975-977-024-4

Kranz, W., (1994), Antik Felsefe, Çev: Suad Y. Baydur, Sosyal Yayınları

Timuçin, A., (2000), Düşünce Tarihi 1, Bulut Yayınları, 975-8295-36-5

Ural, Ş., (2000), Bilim Tarihi, Çantay Kitabevi, 975-7206-32-6